

MLADEN IVEKOVIĆ

UVODNA RIJEČ*

Organizacija UN i kriza na Srednjem istoku i Jugoistočnoj Aziji

XXII zasjedanje Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, koje je završilo u trećoj dekadi prošlog decembra, pokazalo je da u svijetu još uvijek domoniraju snage koje su u stanju paralizirati ili učiniti neefikasnom svjetsku organizaciju u određenim najkрупnijim pitanjima rata ili mira i dosljedne primjene Povelje UN.

Ne samo da su i poslije decembarskog zasjedanja Generalne skupštine i Vijeća sigurnosti UN i dalje ostala neriješena pitanja razoružanja (pa i onog djelomičnog koje bi predstavljalo »prvi korak« u pravcu općeg i potpunog razoružanja), dekolonizacije, apartheida, univerzalnosti UN nego su i kriza na Srednjem istoku i rat u Vijetnamu još jednom razotkrili orijentaciju nekih svjetskih supersila: da faktički ospore pravo Ujedinjenim narodima da agresiju nazovu agresijom, da agresore prisile na povlačenje.

U vezi s krizom na Srednjem istoku, nove i nezavisne zemlje Afrike i Azije bile su na XXII zasjedanju GS suočene s činjenicom: da organizacija Ujedinjenih naroda u ovom trenutku nije u stanju zaštititi napadnute ili ugrožene zemlje, da, čak, nije u mogućnosti osuditi agresora, a još manje prisiliti ga da se povuče s okupiranog područja.

Poslije upada Izraela u široka prostranstva arapskih nezavisnih zemalja u junu prošle godine, kriza na Srednjem istoku i Mediteranu počela je poprimati specifične forme nametanja jedne »doktrine«, u Ujedinjenim narodima i izvan njih, o svršenom ratnom činu koji bi, na neki način, trebalo legalizirati putem prešutnog priznavanja prava Izraelu da agresijom zaštiti svoj ugroženi državni integritet. Ova teza, da se u izraelsko-arapskom sukobu radilo o legitimnoj obrani gole egzistencije izraelske države, sadrži u sebi, implicite, zahtjev da se pravo na *preventivni rat* postavi na pijedestal međunarodne prakse u svakom onom slučaju

Na inicijativu i u organizaciji Društva za Ujedinjene narode SR Hrvatske, Društva za Ujedinjene narode SR Slovenije i Politološkog društva Hrvatske na Fakultetu političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu održan je 23. 3. 1968. simpozij o odnosu Ujedinjenih naroda prema krizama na Bliskom istoku i Jugoistočnoj Aziji.

U ovom broju donosimo referate i diskusije s ovog teorijski i politički aktualnog skupa.

kad su u pitanju zemlje koje objektivno smetaju prodoru imperijalizma i neokolonijalizma na njihova područja. Uostalom, ove su tendence, više ili manje, prisutne i izražene na raznim stranama našeg globusa, a jedan od najeklatantnijih izvanmediteranskih primjera takve politike pruža nam rat u Vijetnamu.

U vezi s razvojem aktualne krize na Srednjem istoku, naročito u njevoj vrhunskoj fazi poslije junske agresije, mislim da ne smijemo zavarati oči pred činjenicom da je Izrael proklamirao da je protiv nezavisnih arapskih država poveo defanzivnu akciju, da je, dakle, svojom agresijom želio *preduhitriti* eventualni arapski napad na svoj državni teritorij. Kažem *eventualni* služeći se isključivo hipotetičnim izraelskim i zapadnim proizraelskim propagandnim formulama, dok 20-godišnja historija izraelsko-arapskog spora nepobitno pokazuje da nisu bile arapske zemlje one koje su vršile agresivne akcije i proširivale svoje teritorije na račun Izraela, nego da je slučaj bio upravo obrnut.

U međunarodnim odnosima i pred Ujedinjenim narodima, a u duhu Povelje UN, kodificirano je pravilo – a ono je, u osnovi, važno i u svim dosadašnjim međunarodnim javnim aktima svih nacija i zemalja – da nijedna zemlja, ma kako se, stvarno ili fiktivno, osjećala ugroženom u svom državnom integritetu od strane druge države, nema pravo da ratnim sredstvima, agresijom protiv te zemlje, rješava sporove u svoju korist. Upravo je u takvom slučaju indicirana intervencija UN, odnosno Vijeća sigurnosti, i to prije nego što dođe do otvaranja neprijateljskih akcija.

Međutim, Izrael i njegovi moćni NATO-vski protektori faktički su uspjeli i u Ujedinjenim narodima i u jednom znatnom dijelu američkog i zapadnoevropskog javnog mnjenja, pa čak i u redovima tzv. evropske ljevice, učiniti vjerodostojnom tezu o Izraelu kao žrtvi arapske agresivne politike, kao maloj naprednoj zemlji koja je morala, suprotno Povelji UN, povesti preventivni, dakle agresivni rat, jer je bila u pitanju sama njena egzistencija kao države. Pri tome se, naravno, zaboravljala 1956. godina kada je Izrael (zajedno s Britanijom i Francuskom) izvršio agresiju protiv Egipta pod sličnim okolnostima – s tom razlikom što su UN tada, uz zajedničko angažiranje SAD i SSSR-a, spriječile trijumf napadača.

Skrećem vam pažnju na ovaj elemenat izraelsko-arapskog sukoba jer je on, po mom mišljenju, važan u dvostrukom smislu u ovim našim današnjim raspravama: *prvo*, on ukazuje na vrlo prisutnu mogućnost i opasnost da jedan dio svjetskog javnog mnjenja, koji nekritički potpada pod utjecaj vrlo vješte i bogato dotirane argumentacije u svim zemljama tzv. zapadne hemisfere, do kraja podrži današnje izraelske pozicije u odnosu na ratom osvojena arapska područja. Time se Izraelu olakšava da se maksimalno okoristi plodovima svoje agresije. *Drugo*, taj elemenat – i poslije rezolucije Vijeća sigurnosti od 22. decembra (koja zahtijeva da se izraelske snage povuku s okupiranih teritorija) – ubacuje novu sumnju u redove napadnutih arapskih zemalja o efikasnosti Ujedinjenih naroda, sumnje i razočaranja koja svjetsku organizaciju u očima nezaštićenih zemalja degradiraju na nivo međunarodne debatne tribine koja nema snage nametnuti agresoru provođenje vlastitih rezolucija

Iz ovoga, pak, proizlazi zaključak da je aktualna kriza na Srednjem istoku izazvala jednu ozbiljnu krizu povjerenja u organizaciju Ujedinjenih naroda kao instrumenta kojemu je osnovni cilj, namijenjen Poveljom UN, da očuva i regionalni i svjetski mir, da sprečava rješavanje međunarodnih sporova silom oružja, prijetnjama i miješanjem izvana u unutrašnje stvari suverenih država. Ako pri tome ne izgubimo iz vida činjenicu da XXII zasjedanje Generalne skupštine UN nije uopće imalo na dnevnom redu jedno drugo, ne manje važno, pitanje strane oružane intervencije i agresije – pitanje rata u Vijetnamu – mi se moramo zapitati, zajedno sa svim miroljubivim snagama svijeta, kako i na koji način povratiti povjerenje ugroženih i nezavisnih zemalja u svjetsku organizaciju koja, uprkos svemu, ostaje jedini međunarodni forum gdje se ravnopravno sastaju i dogovaraju 123 zemlje-članice o problemima učvršćenja ili narušavanja mira, o pravu nacija i država na nezavisnost i suverenitet, ekonomski i kulturni progres, za svestranu međunarodnu suradnju.

Mislim da u ovom kontekstu treba naglasiti da srednjoistočna kriza koja se, logikom događaja na čitavom mediteranskom prostoru, pretvara u mediteransku, tangira vitalne interese svih mediteranskih i balkanskih zemalja, pa tako i interese naše zemlje. Ako, pak, razmatramo događaje s aspekta natovske »globalne strategije« i koncepcije Pentagona o lokalnim ratovima koji imperijalističkim snagama omogućuju zauzimanje ključnih strateških pozicija na ovom našem globusu, uklanjajući, pritiskom i oružanom silom, jednog za drugim »nepoćudne« režime, mi ne možemo – raspravljajući o krizi na Srednjem istoku – mimoći ni pitanje grube primjene te strategije u prostoru Jugoistočne Azije, konkretno u agresivnom pohodu američke vojne sile u Vijetnamu. Ne možemo a da ovom prilikom ne ukažemo na urgentnost primjene formula što su tako jedinstveno došle do izražaja i u nedavnim razgovorima predsjednika Tita sa šefovima država i vlade u nizu azijskih i afričkih zemalja: bezuvjetno obustaviti bombardiranje teritorija DR Vijetnama; povući izraelske trupe sa svih okupiranih teritorija.

Cjelokupni dosadašnji vojno-politički razvoj na ovim neuralgičnim područjima, u Jugoistočnoj Aziji i na Srednjem istoku, jasno pokazuje da tek ispunjenje ova dva prioritetna zahtjeva može otvoriti perspektive mirnog i političkog rješavanja sukoba u oba ova slučaja. Naprotiv, svako oklijevanje da se oni ispune može dovesti do novih katastrofa, do proširenja rata, pa i do svjetske ratne konflagracije.

Ako sad bacimo pogled na reperkusije srednjoistočne krize u širem mediteranskom prostoru, mi ćemo vidjeti da je izraelska agresija, kao i uloga što je u dugogodišnjem arapsko-izraelskom sukobu igraju vodeće sile NATO-a prilično jasno razotkrila povezanost natovske »globalne strategije« s kretanjima u nekim drugim mediteranskim zemljama. Kao što se jedan od glavnih (ali ne postignutih) ciljeva izraelskog napada na arapske zemlje sastojao u tome da se silom oružja obore nezavisni, anti-imperijalistički i antikolonijalni režimi u tim zemljama, prvenstveno u UAR, tako se drugim sredstvima, izvana organiziranim vojnim pučem, stvorila nova, za NATO povoljnija, situacija u susjednoj Grčkoj.

S druge strane, tek smo u novije vrijeme obaviješteni da su neke moćne vojne i političke, antidemokratske grupacije u Italiji, još 1964. godine, isplanirale i pripremale državni udar koji bi – po svemu što je o tome poznato – imao slične ciljeve i, vjerojatno, iste vanjske inspiratore kao i onaj prošlogodišnji u Grčkoj. Iste ciljeve: razbiti demokraciju i njene institucije, paralizirati vojnim i policijskim metodama svaki otpor širokih masa i njihovih organizacija protiv domaćih i stranih uzurpatora, učvrstiti poljuljane pozicije Atlantskog pakta na Mediteranu.

Teško je ne vidjeti povezanost ovih događaja s krizom na Srednjem istoku, pri čemu prisutnost i uloga VI američke flote u Mediteranu podsjeća na ulogu VII flote u morima Dalekog istoka i Jugoistočne Azije. Upravo u momentu najveće zaoštrenosti krize na Srednjem istoku mobilne snage natovskih jedinica, zajedno s grčkim i talijanskim, održale su prošle godine vojne manevre u sjevernoj Grčkoj i sjevernoj Italiji s orijentacijom na »zamišljenog« neprijatelja na Balkanu i Jugoistoku Evrope. Grčka vojna hunta, koordinirano s osnovnom koncepcijom o opasnosti prodora komunizma i slavenstva (!) sa sjevera, pokušava se na taj način uključiti u mediteranski i balkanski jedinstveni strategijski prostor na liniji hipoteze o mogućnosti ograničenog rata i na ovom našem, balkanskom, pa i evropskom području.

Svi ovi, manje-više poznati, elementi aktualne vojno-političke situacije u Mediteranu ukazuju na vitalnu zainteresiranost naše zemlje za daljnji rasplet srednjoistočne krize. Jer, koliko god smo spremni da budemo bezrezervno solidarni s arapskim žrtvama agresije i da pružimo nesebičnu pomoć ugroženim i nezavisnim arapskim zemljama, našim prijateljima, mi ni za trenutak ne možemo izgubiti iz vida opasnu mogućnost da bi trijumfiranje agresivnih ciljeva na Srednjem istoku otvorilo vrata oživotvorenju sličnih ciljeva imperijalizma i u ovim našim, balkanskim, prostorima. To je, svakako, pored spomenute solidarnosti, jedan od važnih elemenata angažiranja naše vlade i, lično, predsjednika Tita u srednjoistočnoj krizi.

Razgovori što ih je predsjednik Tito vodio u toku mjeseca februara ove godine s državnimcima Afganistana, Pakistana, Kambodže, Indije, Etiopije i Ujedinjene Arapske Republike indiciraju široke mogućnosti jednog novog napora nesvrstanih zemalja i svih drugih miroljubivih snaga u pravcu dosljedne primjene Povelje UN i zaključaka Vijeća sigurnosti u arapsko-izraelskom sporu. U tim je razgovorima jasno došlo do izražaja raspoloženje svih odlučujućih afro-azijskih faktora da, sa svoje strane, učine sve da se pristupi političkom rješenju arapsko-izraelskog sukoba i da se svim zemljama na ovom prostoru, pa tako i Izraelu, osigura pravo na državnu egzistenciju, na mir i nezavisnost u dugoročnom interesu svih mediteranskih zemalja. Ovakve pozicije arapskih zemalja, u prvom redu Ujedinjene Arapske Republike, otvaraju mogućnosti i potrebu novog angažiranja Ujedinjenih naroda u razrješavanju svih dugogodišnjih sporova između Izraela, s jedne strane, i arapskih zemalja, s druge. Ali, da bi se tom razrješavanju moglo pristupiti, isključivši silu i prijetnju silom, Izrael mora biti prinuđen da povuče svoje trupe sa svih arapskih teritorija okupiranih poslije 5. juna 1967. Za to

bi, pak, bilo krajnje oportuno i za same dugoročne interese SAD da shvate da će izgubiti igru na Mediteranu, kao što je gube u Jugoistočnoj Aziji, ako se na Srednjem istoku ne odreknu svojih ciljeva dominacije.

Dozvolite mi, na kraju, da vas podsjetim da je Generalna skupština UN proglasila godinu 1968. *Međunarodnom godinom ljudskih prava*. S tim u vezi, generalni sekretar UN predvidio je niz aktivnosti i uputio preporuke zemljama-članicama i specijaliziranim agencijama za proslavu Međunarodne godine ljudskih prava. Na taj način treba da se obilježi 20-godišnjica postojanja *Deklaracije o ljudskim pravima*. Jedna od najznačajnijih manifestacija u toku proslave Međunarodne godine ljudskih prava bit će Međunarodna konferencija o ljudskim pravima što će se održati u proljeće ove godine u Teheranu. Na toj konferenciji trebalo bi sumirati dosadašnja ostvarenja ljudskih prava, razmotriti stečena iskustva, metode i sredstva, odrediti daljnje pravce akcija i izraditi program rada za naredni period.

Naša će se zemlja aktivno angažirati na nacionalnom planu u toku Međunarodne godine ljudskih prava. Formiran je i *Jugoslavenski odbor za koordinaciju aktivnosti za Međunarodnu godinu* pri Saveznom izvršnom vijeću koje će izraditi detaljan program proslave.

Kao što vidite, Međunarodna godina ljudskih prava slavi se pod vrlo lošim auspicijama zategnutosti međunarodnih odnosa, u doba kad agresivne sile i njihove vojno-političke alijanse na raznim stranama svijeta na djelu osporavaju afirmaciju ljudskih prava mnogim mladim nacijama i državama.

I sigurno je da bi proslava Međunarodne godine ljudskih prava dobila na značaju i da bi opravdala svoj smisao kad bi se u ovoj godini uklonila dva najopasnija žarišta rata, onaj u Jugoistočnoj Aziji i onaj na Srednjem istoku. Da za to postoje objektivne mogućnosti, to nam pokazuje sve odlučnije grupiranje miroljubivih i naprednih snaga na svjetskom planu protiv agresije i agresivnog pritiska.